

CAFER SOLGUN • 90'larda Mahpus Olmak

CAFER SOLGUN 1962 yılında doğdu. Dersimli Kürt, Alevi bir ailenin çocuğudur. İlk ve orta öğrenimini Elazığ'da tamamladı. Katıldığı bir boykot eylemi nedeniyle lise öğrencisiyken ilk kez gözüne alınıp işkence gördüğünde 16 yaşında bile değildi. Siyasi nedenlerle sıkıyönetim mahkemesi ve DGM'de yargılandı. Uzun süre hapis kaldı (toplam 17,5 yıl). Çeşitli medya kuruluşlarında çalıştı. Köşe yazarlığı yaptı. Dersim, Alevi ve Kürt sorunuyla ilgili görüşleri, çalışma ve kitapları tartışmalar yarattı. 2007 yılında kurulan Toplumsal Olayları Araştırma ve Yüzleşme Derneği'nin (Yüzleşme Derneği) başkanı ve 2011 yılında doğan Zerya'nın babasıdır. Yayımlanmış kitapları: *Cihangir'de Bir Ev* (öyküler, 2003), *Duvarlara İnat* (karikatürler, 2005), *Gitmek/Kırılma Öyküleri* (öyküler, 2006), *Alevilerin Kemalizme İmtihanı* (araştırma-inceleme, 2008), *Dersim... Dersim... Yüzleşmezsek Hiçbir Şey Geçmiş Olmuyor* (araştırma-inceleme, 2010), *Gayrresmî Cumhuriyet* (araştırma-inceleme, 2012), *Alevi Sorunu: Nereden Nereye* (araştırma-inceleme, 2014). İletişim'den 2017'de 1980'lerin mahpusluk tecrübesini aktaran *Demeyin Anama İçerideyim* adlı kitabı yayımlandı.

İletişim Yayınları 2621 • Anı Dizisi 81
ISBN-13: 978-975-05-2421-9
© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)
I. BASKI 2018, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora
YAYINA HAZIRLAYAN Dinçer Demirkent
DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Cafer Solgun arşivi
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CAFER SOLGUN

90'larda Mahpus Olmak

Van, Muş, Diyarbakır, Adıyaman,
Antep, Bursa, Kaman

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE.....	9
-------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

Olmaz, Olamaz Derken...

VAN.....	21
MUŞ.....	41
DIYARBAKIR.....	65
ADYAMAN.....	92
ANTEP.....	107
BURSA.....	121
KAMAN.....	201

İKİNCİ BÖLÜM

Mahpushane Günlüğü'nden

1995.....	223
1996.....	225
1997.....	279
1998.....	311
1999.....	337
2000.....	363
2001.....	371
2002.....	377
ALBÜM.....	383

Herkesin kendi kimliđi, inançları, deđerleri,
düşünceleri ve renkleriyle özgür olduğu, barış içerisinde
bir arada yaşayan bir dünya ve Türkiye özlemiyle...

Hapishanelerin acılı geçmişimizi hatırlamak için
birer müze olacağı zamanların hayaliyle...

Çocuklarımıza daha özgür ve güvenli bir hayat
miras bırakmak için yorgunluk bilmeyen bir azimle...

ÖNSÖZ YERİNE

Gece karanlığı
Aydınlığa çevirir
Toprağı su
Yeşile çevirir
El çizgiyi
Yazıya çevirir
Gökyüzünü bilim
Yeryüzüne çevirir
Sessizliği kuş
Türkiye çevirir
Yiğitler tutsaklığı
Özgürlüğe çevirir.

– F.H. DAĞLARCA

“Nasıl yattın o kadar?”

Ömrümün en genç yılları hapisanelerde geçti; 20’li, 30’lu yaşlarım... Hapisle işi olmamış insanlardan yattığım süreyi duyanların ilk tepkisi, “Çokmuş ya-hu,” dedikten sonra gayri ihtiyari “Ben değil o kadar yıl, üç gün bile kalamaz-dım,” oluyor. Bu şekilde beni de “takdir” etmiş oluyorlar; kendilerinin asla yapamayacakları bir şeyi başardığım için. Bu, doğal bir refleks. Çünkü hapis-hane insan olmanın doğasına karşıt bir mekân. Hapsedilmiş olmakla, bir par-çası olduğunuz hayatın “olağan” akışından kopartılmış, özgürlüğü elinden alınmış oluyorsunuz. “Ben kesin yatamazdım o kadar,” derken aslında ha-pishanenin bu yaşamınızı, insanlığınızı sınırlı bir mekâna kapatan özelliğine doğal bir tepki gösteriyor, yatmış olanı takdir ederken içten içe başınıza böy-le bir “musibet” gelmemiş olmasına da şükrediyorsunuz. Fakat benim ya da şu veya bu sebeple yıllarca hapis yatmış binlerce insanın, sizden farklı, “ola-ğanüstü” bir özellikleri, yetenekleri filan yok. Mesele, insanın, şartlara uyum sağlama özellik ve yeteneğiyle, iradesiyle ilgili ve bu “cevher” her insanda var.

Var, ama bunun bilincine varmanız gerek. Kendinizi başınıza gelen bu “belaya” teslim eder, içinde bulunduğunuz şartların tutsağı olur, hapsedilmiş olma gerçeğine karşı direnecek bir azim ve kararlılığın, yaratıcılığın ve gayretin sahibi olamazsanız, o zaman gerçekten de “yatamazsınız” hapisshanedede. Yatarsınız yatmasına, belki iki ayağımızın üzerinde bir gün oradan çıkarsınız da, ama en genel manada sağlığımızdan, insanlığımızdan, kişiliğimizden çok şey yitirmiş olursunuz. Sağlıktan kastım, açıkçası daha çok akıl ve ruh sağlığı. Çünkü mahpuslukta nice gayretiniz olsa, elinizden gelen dikkati göstermiş olsanız bile, yine de biyolojik manada birçok hastalık sahibi olmanız kuvvetle muhtemel. Ama aklınızı, ruh sağlığınızı yitirmemek durumundasınız. Yoksa duvarlar yener sizi. Tanınmaz hale getirir.

Eğer bir “meziyet” ya da “başarı” sayılacaksa, o da bu “cevherin” ayrımına varıp hapsedildiğiniz o gayri insani mekânda sağlığımızı, özellikle de akıl ve ruh sağlığımızı koruyarak çıkmayı başarmanızdır. O şekilde nitelemek doğruysa ve bir “başarıdan” söz edilecekse, benim “başarım” herhalde budur...

Bu başarının sözcüklerle filan izah edilemez, gizemli bir “sırrı” yok tabii ki. Benim örneğimde bunun “sırrı”, okumak, yazmak ve yaşadığım koşulların gereklerine, sorunlarına ve bana düştüğü kadarıyla sorumluluklarına uygun bir tavır alabilmiş olmak... Bulduğum koşulların sorunlarına, gereklerine göre tavır alırken hayatın başka boyutları olduğunu da bir an olsun aklından çıkarmamak... Yüksek duvarların üzerindeki, demir parmaklıklı pencerelerin ardındaki mavi gökyüzüne, geceye ve yıldızlara bakarken bu gerçeğin heyecanını hisseden bir yüreğin sahibi olmak... Bunun için okumak, bunun için yazmak ve bunun için ruhunu her daim özgürlüğe kavilli bir inançla besleyecek uğraşları olmak... Buna bir de karikatür çizmeyi eklemeliyim.

Metris’ten sonra (7,5 yıl yatmıştım o dönemde) bir daha hapse düşmek sözüm vardı kendime. Ama işte her sözün gereklerini yerine getirmek elinizde olmuyor her zaman. Devletin “kırmızı” çizgilerine, zulme, haksızlığa, adaletsizliğe itirazı olan bir dünya görüşünüz ve yaşam pratiğiniz varsa, ölüm, hapislik, işkence bu tercihinizin her an karşınıza çıkacak adeta kaçınılmaz olası sonuçlarıdır. Ülkemizin gerçeği buydu. Hayatımın “özel” bir dönemiymi ve ben ideolojik, siyasi nedenler bir yana, kişiliğimin içerisinde şekillendiği ve bir anlamda çocukluğum, gençliğim demek olan, duygusal bağlarımın çok güçlü olduğu bir örgütten ayrılmak durumunda kalmıştım. Hayatımın zor ve bunalımlı bir dönemiymi ve başka türlü yaşamak nedir, bilmiyordum.

Türkiye’nin gündemini belirleyen bir Kürt sorunu vardı artık. Bu sorunla ilgili düşüncelerimin “madem halkını o kadar çok seviyorsun...” üslubuyla karşılanması onuruma, gururuma dokunmuştu. Yönümü “doğuya” ve “dağlara” çevirdim. Kırk kez ölmeyi yeğleyen ama asla bir kez daha hapse düş-

meyi düşünmeyen bir kararlılıkla. Hayatımın o kısa fakat bende derin izler bırakan dönemini de ömrüm vefa ederse bir gün yazmak istiyorum. Velhassıl ölümün üstüne üstüne yürürken “kaderim” bir kez daha mahpusluk oldu. Sorana yarı şaka yarı ciddi hem Türkler hem Kürtler için hapis yatarak “enternasyonalist” görevlerimi yerine getirdiğimi söylüyorum. Gerçekten de biraz öyle oldu.

Görüldüğü üzere 12 Eylül darbesi yıllarında hapis yatmış, “deneyimli” biri olmama rağmen bir kez daha hapis yatmak istemiyordum. “Alışkınum, tecrübeliyim yatarım ne olacak ki?” diye düşünmüyordum. Çünkü bu bir “tecrübe” sorunu değil. “Alışmak”, hiç değil. Ama “olmaz, olamaz,” dediğim oldu ve bir kez daha ağır, vahşi işkenceler gördüğüm bir sorgu sürecinin ardından, mahpusluk sınavıyla karşı karşıya kaldım. “E nasıl yattın o kadar?” sorusunun cevabı bu kitabın hikâyesi oluyor. Demek ki içimdeki “cevher” kararmamış. Zor oldu. Kesinlikle çok zor oldu. Farklı dönemler olmakla beraber illa da kıyaslamak gerekirse, her gün dayak yediğimiz, işkence gördüğümüz 12 Eylül zindanlarında yatmaktan daha zor hem de. Koşullar farklıydı, insanlar farklıydı, devletin yaklaşımı farklıydı, “biz” farklıydık ve herhalde ben de... Mahpusluk süreçlerimi anlatan ilk kitabımı (*Demeyin Anama, İçerideyim*) okuyanlar iki dönem hapishaneleri ve hapishane şartları arasındaki farkı ve bana yansımalarını sanırım hemen görececek, anlayacaklardır.

* * *

Okuma-yazmayla ilişkim, okuma-yazmayı öğrenmemle birlikte başladı. Okumayı da yazmayı da sevdim yani. Büyüklelimizin beklentisi de buydu zaten; “Oku, adam ol.” Bizim oralarda çocuklar, “çocuk” olamadan büyürler. Koşullarımızla, gerçeklerimizle doğrudan ilgili olan bu durum, aradan geçen zaman birçok şeyi değiştirmiş olmakla beraber, maalesef, çok da değişmiş değil. Hâlâ çocukların öldüğü, öldürüldüğü bir coğrafyada yaşıyoruz... Ben, “Ali topu at,” türü cümleler yazmaktan çok öğrenci yurdu adreslerine ve cezaevlerine mektup yazarak geliştirdim okur-yazarlığımı. Daha bacak kadarken hapishane görüşlerinde “devrimci ağbilerimin”, “Devlet nedir?”, “Faşizm nedir?”, “Üretim güçleriyle üretim ve mülkiyet tarzı arasındaki çelişki ne tür bir çelişkidir?” sorularına muhatap kaldım; bu sorulara verdiğim doğru ve kitabi yanıtlarla onların yüzünü ağarttım, ben de gururlandım. Huberman’ın *Sosyalizmin Alfabetesi*, Politzer’in *Felsefenin Temel İlkeleri*, Stalin’in *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm*, Che’nin *Siyasi ve Askeri Yazılar*, Mahir Çayan’ın *Bütün Yazılar* isimli kitapları ile benim zamanlarımın ünlü devrimci romanlarını (Gorki’nin *Ana*, Gribçeva’nın *Seni Halk Adına Ölümüne Mahkûm Ediyorum*, Gladkov’un *Fabrika*, Çernişevski’nin *Ne Yapmalı*, Ngu-

yen'in Duc Thuan'in *Direnme Savaşı*, vd.) okuduğumda, henüz ilköğretim çağlarındaydım. Okuduğum her kitap, yaşadığım hayatın "kaderimiz" olmadığını ve bir başka dünya ve hayatın mümkün olduğunu, bunun için mücadele etmek gerektiğini anlatıyordu bana. Okuma serüvenim, sosyalist öğretinin klasik yapıtlarıyla devam etti. "İçeride", sanılanın aksine dilediğim, istediğim kadar okuyamadım. Hem istediğim kitapları edinemediğim için ve hem de "çok okumak" bulunduğum ortamlarda en hafif tabirle hoş karşılanmadığı için. Buna, sürekli hapisane meseleleriyle uğraşmak durumunda olmaktan dolayı yeterince zaman bulamamayı da bir diğer faktör olarak eklemem gerek. Yine de en çok "içeride" okudum elbette.

Marx'ın kimselerin okumaya cesaret edemediği *Kapital*'ini, demokrasi, özgürlük ve sosyalizm kavramları üzerine kafa yorarken, Bursa'da okumuştum. Marx ve Engels'in, Lenin'in eserlerinin çoğunu birkaç kez okudum. Defterler dolusu notlar aldım. Avrupa'daki eski ama benim için oldukça yeni "yeni sol" tartışmalarını içeren kitapları da "içeride" okudum, daha çok Bursa'da. Edebiyat ile de ilgilidim; Rus, Fransız ve Amerikan edebiyatının bildiğim bütün temel yapıtlarını okudum. Arada, *Ulysses* gibi, dünyada sayılı insanın okuyup bitirdiği söylenen "aykırı" eserler de okudum.

Hiç kuşkusuz, okumak, beraberinde yazmak, kendinde geliştirdiğin ufukla uyumlu bir yaşam pratiğinin sahibi olmakla anlam ve değer kazanır. Halen de gayretim, sözü başka hayat tarzı ve pratiği başka biri olmadan, özü sözü bir, düzgün ve dürüst bir insan olarak yaşamaktır.

"İçeride" sadece okumadım, aynı zamanda yazdım da. Günlük yazıyordum mesela. Her aramada alıp götürmelerine rağmen. Günlüklerimi sadece Bursa'da muhafaza etmem mümkün olabildi. Önceki cezaevlerinde hep el konuldu ve geri alamadım. Sadece günlük yazdığım defterlerim de değil, öykü ve kitap notlarımın bulunduğu birçok defterim de yitip gitti. Tabii ki moral bozucu idi ama ben hiçbir zaman yazmaktan vazgeçmedim. Günlük yazdım, öyküler yazdım, bazen makaleler yazdım, mektuplar yazdım...

Hapiste, "dışarıdan" aldığımız mektuplar önemlidir. Çok önemlidir. Sadece ailenizden, yakınlarınızdan, arkadaşlarınızdan iyilik-sağlık haberleri almış olmak bakımından değil; aynı zamanda hayatın kopartıldığımız "başka" boyutlarının olduğunu size hatırlattığı, unutturmadığı için. Bunun için sizin de "ilgili" olmanız gerekir tabii ki.

Hapisteki son birkaç yıлымda, sosyalizm, demokrasi, özgürlük, barış kavram ve pratiklerini irdeleyen hayli kapsamlı bir çalışma yaptım. "Tarihin anlamı ve gerçekleşmesi" olarak başlık koyduğum ciddi bir çalışmaydı. Aslında Abdullah Öcalan'ın "yeni" çizgisinin bir anlamda teorik gerekçelerini ortaya koyan bir çalışma yapmam isteniyordu benden. Bu yüzden benim çalışmamı beğenmedi beraber kaldığımız cezaevi sorumlusu arkadaşlar. Zaten

o tür “iddialı” bir iş yapmaya niyetim yoktu benim de. Ama benim emeğim elimde; kafamın rahat olduğu bir zaman diliminde güncelleyerek kitaplaştırılmayı ümit ediyorum...

Ve karikatür çizmek, “içerideki” bir başka önemsedığım meşgalemdi. Çizmek, düşünce, yorumlama, hayal etme ve kendinizi ifade etme yeteneğinizi geliştiren bir uğraş. Mizahi yönüyle yaşadığımız ortamda bir “renk” olduğunu da eklemek, belirtmek gerek tabii ki.

Okumak, yazmak ve çizmek benim bu hapisane sürecinde direniş, sabır ve tahammül gücümün kaynaklarıydı...

Başta dönersek; yatabiliyor işte insan sonuçta, katlanabiliyor, tahammül edebiliyor, kendini koruyabiliyor, başarabiliyor... Mütevazı olamayacağım bir konu varsa, o da budur. Çok zordu, hiç hazır değildim çünkü, ama galiba başardım. Bu satırları yazabilmeye cüret ettiğime göre...

* * *

Çok zor yazabildim bu kitabı. Ama önceki mahpusluk kitabımı baskıya hazırlayarak ilk adımı atmıştım bir kez ve gerisini de getirmeliydim. Aralıksız bir yıldan fazla bir zamanımı aldı. Mahpushane günlüklerimin yazılı olduğu defterlerimi koydum önüme. Okudum. Bilgisayara kaydettim. Mektuplarımı gözden geçirdim. Mahpushane fotoğraflarına baktım. Ulaşabildiğim eski mahpus arkadaşlarımla görüştüm. Ulaşamadıklarımla e-mail ve telefon aracılığıyla haberleştim. Kendilerinde iz bırakan kişi ve olayları anlatarak katkıda bulunanlar, hafızamı canlandıranlar da oldu, “Beni karıştırmı,” diyen de. Katkı koyanlara teşekkür ediyorum. Çalışırken evime, kendime kapandım uzun süre. Cumartesi Anneleri’nin sessiz oturma eylemlerine katılmak dışında uzun süre hiç evimden dışarı çıkmadım desem yeridir. Çok daraldığım, bunaldığım günlerde çıkıp kendi başıma uzun yürüyüşler yaptım. Saatlerce denizi izledim. Şehrin insan ve bina kalabalığına, trafik keşmekeşine ilk kez görüyormuşçasına şaşırdım. Düşündüm. Hafta sonları biricik kızım için “baba günleri” idi, yapabildiğimce onunla ilgilendim. Onunla çocuk oldum ve koynumda uyurken sabahlara değin onu izledim, sebebi sebepsiz sessizce gözyaşı döktüm. Durumumu ve ne üzerine çalıştığımı bilen arkadaşlarım vardı, moral verdiler, halimi hatırladı, arkadaşlıklarını, dostlukları için müteşekkirim. Kişisel olarak beni sarsan sorunlarım da oldu bu bir yıl içerisinde. İşsizlik, parasızlık konularına ise hiç girmeyeyim... Ama hiçbir şey bu kitabı yazmaya, bitirmeye dönük yoğunlaşmamı engellemedi. Tanıl Bora’ya da teşekkür etmeliyim. Çalışmama gösterdiği ilgi için, sağolsun. Titiz çalışması, düzeltileri için Dinçer Demirkent ve emeği geçen bütün yayınevi çalışanlarına da teşekkürler...

Defterlerimin arasından mahpus yıllarıma, kurutulmuş çiçek yaprakla-

rı dökülüyordu. Her biri için gözlerim nemlendi, hikâyeleri vardı... Yağmurdan sonraki toprak kokusunu hissettiğim zamanlarda nasıl içimde hüznle gölgelenmiş bir yaşam sevinci kabarırdı, hatırladım... Mahpus fotoğraflarımıza bakarken, bazı arkadaşlarımın isimlerini unuttuğumu fark ettim, irkildim, üzüldüm, ağladım... Hatırladıklarımın ölenler vardı; hastalıktan, trafik kazasından veya girdiği çatışmadan sebep... Memleket hasretimin büyüklüğünü yaşadım bir kez daha, Dersim'i. Dersim, toprak demekti, vatan demekti, varlığımız, kimliğimiz, atalarımız demekti ve 38 demekti, illa da 38 demek... Dersim deyince aklıma Kızılderili Siouxların bilge reisi Dinelen Ayı'nın çaresiz hayıflanması gelir hep: "Çadırında oturup yaşam ve onun anlamı üzerine düşünen, tüm yaratıkların akrabalıklarını kabul ederek evrenle birlik içinde olduğunu onaylayan kişi, benliğine uygarlığın özünü aşılar. Yerli adam, kendini bu şekilde geliştirmeyi unuttuğunda, insanlığın gelişmesi de geride kaldı." Kendisini doğanın "efendisi" değil sadece bir parçası gören bir inanç ve kültürel iklimde büyüdüm ben. Bunun kişiliğimin şekillenmesinde nasıl önemli bir rol oynadığımı da mahpus yıllarımda keşfetmiştim; kendimi yeniden anlamlandırmamda deneyimlerimle birlikte bunun payı tayin edicidir...

* * *

Aynı gökyüzünün altındadır hayatlarımız. Sebeplice ya da sebepsiz, arada gözlerinizi yukarıya çevirip evrenin sonsuzluğu içerisinde bir noktadan ibaret olduğunuza dair sizi gündelik hayatın gailelerinden uzaklaştıran düşüncelere daldığınız oluyor mu?

Toprağa basıyor musunuz hiç? Her tarafı beton büyük şehirlerde yaşıyor olmak bu duyarlılığımızı da köreltiliyor, ne çare. Yine de vardır ama bir parça toprak etrafınızda. Toprağa bastığınız zaman içinizde bir "yaşıyor olmak" duygusu uyanıyor mu? Tuhaf ve ifade edilmesi zor, içinizi kabartan bir "yaşıyor olmak" duygusu...

Önünüze engeller, mesela duvarlar çıkmadan yürümenin, bir kendiyle baş başa olmak imkânı olduğundan haberiniz var mı? Kastettiğim spor için yürümek, otobüse yetişmek için yürümek veya bir işiniz olduğu için yürümek değil ama. Düşünmek için, hayal kurmak için, geçmişten bugüne köprüler kurmak, gündelik hayatın mecburiyetlerine tutsaklıktan uzaklaşmak için ve önüne duvarlar çıkmayacağını bilerek yürümekten bahsediyorum ben...

Doğanın yeşiline dalar gider misiniz bazen? Yeşil ruhunu dinlendirir insanın. Ruhunu sağaltır. Tıpkı, denizin uçsuz bucaksızmış gibi görünen mavisini seyre dalmak gibi. Akan bir suyu izler misiniz bazen ya da yanan ateşin alevlerine dalar gider mi gözleriniz, çocuk gibi?

Mahpuslukta gökyüzü, bir avuçluk demir parmaklıklı pencerelerin ar-

dında veya göz alabildiğine uzanan yüksek duvarların üzerindedir. Yürümek, yüksek duvarların önünü kestiği bir voltadır. Her taraf betondur ve toprak, özgürlüğü simgeleyen hasretidir tutsak zamanların. Yeşil, her şekilde bir yasak konusudur, ister bitki suretinde isterse de giysi ve ancak, kapalı ring arabalarının küçük deliklerinden içeriye sızabilir; mahkemeye veya hastaneye giderken, dönerken... Kıymetini bilmek için mahpus olmak gerekmez; sadece kalbinize, insanlığınıza dokunun, içinizdeki “cevheri” hissedin, yeter...

Çünkü özgürlük, zaman ve mekânın hem içinde hem de dışında olandır ve bilincine varılmış, hissederek yaşanan özgürlük duygusuna kimseler ket vuramaz. Sonuçta herkesin bir şekilde bir parçası ve yansıması olduğu toplumsal hallerimize bakıp, Gregor Samsa'yı, devcileyin bir böceğe dönüşmüş olarak öldüren kaygısızlıktan, güdülerine indirgenmiş bir yaşam burgacında öğütülmekten, evet, gerçekten korkmak gerekir. İliklerimize değin hissetmemiz gereken gerçek, Kafka'nın dediğince, aslında kendimizden başka bir eksigimiz olmadığıdır. Ve değil midir ki kendi olmak, özgürlüğe yazgılı bir yaşam felsefesinin ömrünce baki mücadelesidir...

Ayrımında olunsun veya olunmasın, herkesin bir “mücadelesi” vardır hayatta. Eğer “mücadele” bir şeyler için sürekli ve yorucu bir koşturmaca hali ise. Ama mesele, onu doğru ve elbet, yaşadığı toplumun, insanlığın, iyiliği, güzelliği, özgürlüğü için anlamlı kılabilme. Kuşkusuz “anlam”, kendi başına bir değer ifade etmez. Yaşadığımız dünyaya egemen sistemin dört bir yandan, her an dayattığı “anlam”, bencillik, bireycilik ve sürüklenmedir mesela. İnsan olmayı başkalaşıma uğratan, insan olmağlığı bir başka “şey” haline getiren bir sürüklenme... Sürüklenenin mücadelesi boştur. Demek ki “anlam”, ona nitelik ve değerini veren pratikle birlikte karakter kazanır. Mücadele, aslında, ne denli özgürlüğe dair ise, o kadar mücadeledir. Ve mücadele, yaşam felsefemizin, her zaman, en insani ve coşku, umut, heyecan yüklü sözcüklerinin başında gelir... Nerede, hangi zaman ve mekânın sınırları içerisinde olunursa olunsun, insan olan, kendini “mücadelesiz” bırakmamalı, hayatın onu “sürüklenen” bir canlıya indirgemesine izin vermemelidir...

Hayattır; içli bir sevda türküsü tadındadır bazen... Olur ya, bir yerlerden kulağımıza çalınan bir türkü, bir ezgi, sizi yüreğinizden yakalar. Belki çocukluk çağlarımızdan, belki gerilla zamanlarımızdan, belki de anılarımızın en derin ve özel olanlarından bir şeylerin canlanmasına vesile olur içinizde. Direniş, yaşam tutkusu ve illa da umut, illa da özgürlük inadı; sevda... Ve sevdadır, aşktır, insan olmanın en güzel hali...

İki damla gözyaşı, canlanan anılar, paylaşımlar; zaten hiç unutulmamış olan ve zaten yaşıyor olmaya ruhunu, duygusunu, anlamını katan... Yıllar, yollar, uzaklıklar yitirir anlamımı bazen. Mesela mahpus günlüklerini okur-

ken. Zaman, kendi kural ve kanunlarından kopuşur. Her şey bunun içindir sanki ve her şey, insanlığını keşfettiğin heyecanları yaşamak için... Hayattır; onu hissetmek gerek.

“Benim hâlâ umudum var.” Çünkü yağmur yağıyor ve hâlâ, yağmurlardan sonra toprak kokusunu duyabiliyor insanlar, toprağı özleyebiliyor. “Bir gün,” diyebiliyor, “bir gökkuşağı çıksa...” Her yanı beton mekânlarda bile betonları delip uç veren yeşillikler var. Üstlerine bir daha çıkmalarını diye beton dökseler de zindancılar, yeniden yeşeriyorlar inatla. “Bir gün uyanalım ve her şeye âşık olalım,” düşleri kurulabiliyor hâlâ, belirsiz gelecekle belki de güzel sürprizler büyüyen ufkunda, “ne yaptım... aşk içindi!” diyebilmek şansı hâlâ var, yaşıyor... Çünkü hayat devam ediyor...

* * *

Okurlarım bilir, bütün kitaplarım “yüzleşme” kitaplarıdır. Mahpusluk kitapları özelliği, bireysel, kişisel bir yüzleşme ve tanıklık belgeleri olmasıdır. Zor olması bundan. Çünkü “yüzleşme” ciddi cesaret gerektiren erdemli ve iradi bir arınma, yenilenme pratiğidir. Kişisel olduğu kadar toplumsal manada da ihtiyacımız olan en önemli sorumluluğumuz yani.

90’lı yıllar, hiç kuşkusuz hafızalarımızda yakılan, yıkılan köyler, faili meçhul cinayetler, kirli savaş şeklinde izler bırakan bir yakın tarih gerçeğimiz. Söz konusu olan ülkemizin “doğusu” olsa da etkilerini, yansımalarını, sonuçlarını toplum olarak yaşadık. Bir demokratik yeniden yapılanmaya duyduğumuz büyük ihtiyacı gerekçelendirmeye çalışırken, birbirimize 12 Eylül yılları ile birlikte 90’lı yılları hatırlattık. “Bir daha o kanlı ve karanlık yıllara dönmek istemiyorsak...” dedik, mesela Kürt sorununda barışçıl çözüm umut ve imkânları üzerine konuşurken, yazarken.

Bizden sonraki kuşaklar, yaşadığımız dönemin sorunlarıyla birlikte “bizi” anlamaya çalışırken, bana öyle geliyor ki, bu kadar acı deneyimden öğrenmemekteki ısrarımızı biraz şaşkınlık biraz da utançla karşılayacaklar.

Yüzleşmek, evet, zordur. Ama yüzleşme gereğinin kendisini dayattığı sorumluluktan kaçınmanın tarihsel karşılığı, utanç duymak olacaktır.

12 Eylül ve darbeler tarihimize sahiden yüzleşmediğimiz için 90’lı yılları “kötü” yaşadık. Ve birçok konuda 12 Eylül ile birlikte “milat” haline getirdiğimiz 90’ların gerçekleriyle gereğince yüzleşmediğimiz, demokratik manada hesaplaşmadığımız için umut ve heyecanla yeni başlangıçlar yapmak istediğimiz 2000’li yılları, şimdiden çocuklarımızın omuzlarında ağır bir yük haline getirdik. “Barış”, hep belirsiz geleceklere devreden bir hasret olarak kaldı yüreklerimizde...

Biliyorsunuz değil mi; geçmişten bahsederken, yüzleşme derken, 12 Eylül’ü, 90’ları hatırlatırken, sizinle dilim döndüğünce, kalemim yazdığınca

yaşadıklarımı, tanıklığımy paylaşırken, aslında çocuklarımız nezdinde geleceğimize hitap ediyorum ben... Onların gözlerine utanç duymadan bakabilmek ve onları, bizi anlamaya çalışırken şaşkınlık ve hayal kırıklığına uğratmamak için...

Hiç değilse, “Ellerinden geleni yapmışlar,” diyebilsinler diye...
Saygılarımla.

CAFER SOLGUN

Ekim 2017

BİRİNCİ BÖLÜM

Olmaz, Olamaz Derken...

VAN

*Ölüler ki bir gün gömülür
İçimizdeki ölüler, dışımızdaki ölüler
İnsan yaşıyorken özgürdür
İnsan
Yaşıyorken
Özgürdür.*

– EDİP CANSEVER

“Hoş geldiniz heval”

Polisler beni cezaevine teslim edip gittiklerinde, teslim işlemlerinin yapıldığı başgardıyan odasındaki görevlilerin tavrı birden değişti. Başgardıyan ve odadaki 5-6 gardıyan, peş peşe “Hoş geldiniz heval,” diyerek tokalaşmak için ellerini uzattılar. Uzatılan elleri sıkamadım. İşkenceden yeni çıkmıştım ve kollarım, ellerim tutmuyordu...

“Sizi bekliyorduk,” dedi biri. Bir diğeri “Allah belalarını versin!” dedi, işkenceci polisleri kastederek. Bir başka gardıyan Kürtçe sunturlu küfürler savurdu.

Melle de kendine gelmişti. Hararetle gardıyanların ellerini sıktı. Arada kulağıma eğilerek anlamamışım gibi, “Merak etme heval,” dedi, “bunlar yurtseverdir.”

Buyur ettiler, oturttular, çay söylediler, halimi hatırlamı sordular. “Eh işte, idare eder,” dedim. Aslında iyi değildim tabii ki. Bir an önce koğuşuma gitmek, yatağıma uzanmak, uyumak istiyordum. Hiç uyanmamacasına... Ama bir yandan da cezaevi doktorunu görmem gerektiği vardı aklımda.

Bir anlık sessizliği fırsat bilip “Doktoru görmem lazım,” dedim.

“Ha, doğru!” dedi başgardıyan. Orta yaşlarda, yapılı, pos bıyıklı biriydi. “Siz işkenceden çıktınız. İyi değilsiniz. Elleri kırılınsın!”

“Zaten,” dedim, “normalde de doktor muayenesinden sonra beni buraya teslim almanız gerekmez miydi?”

“Tabii, doğru, unutuyoruz bazen işte, yarına kalıyor.”

Kollarıma girmek istediler yürürken. İzin vermedim. Kollarım, bütün bedenim acıyla sarsılıyordu tuttuklarında. Küçük bir odaydı revir. Duvara monteli raflarda çeşitli ilaçlar diziliydi. Bir masa, koltuk ve masanın arkasında heyecanlı bir doktor. Emniyet’te karşısına çıkarıldığı “hükümet tabibi” sıfatlı genç, kıvrıkcık saçlı doktorun korkuyla karışık heyecanını anlardım da bu neden heyecanlıydı ki böyle?

Durumumu anlattım. Gördüğüm işkenceleri ve işkencelerin bedenimdeki izlerini, hasarlarını. Ellerim, kollarım tutmuyordu. En bariz hasar buydu. Sakat mı kalmıştım, felç mi olmuşum; bilmiyordum. Beni dinledi ve “Elimden bir şey gelmez,” dedi. Emniyet’teki sözde beni “muayene” eden doktor da öyle demişti. Heyecanı bundanmış demek; mesleğinin gereğini yapmıyacak, yapamayacak olmanın suçluluğu ya da.

“Yahu kollarım tutmuyor diyorum sana, bunu tutanakla tespit et, rapor yaz, işini yap!” dedim.

“Bir işe yaramaz ki.”

“Yarasın yaramasın, senin işinin gereğini yapman lazım, ben senden başka bir şey yapmamı istemiyorum ki?”

İsrarlarım sonucunda, “Sizin beyanınız olarak yazarım başka bir şey yapmam,” gibi bir şeyler geveledi. Ne yazdığına bakmadım bile. Bir şeye imza da atmadım. Moralim bozuktu zaten ve daha fazla tartışmaya halim, mecalim yoktu.

Melle ise “Bir şeyim yok,” dedi doktora. Birkaç merhem verdi, reçete yazdı, “iyi gelir” diye ve kapıdan çıkarken “Elleri kırılınsın!” dedi. “İşkencecilerle bela okuyacağına işini doğru yapsaydın daha iyi olurdu,” demekten kendimi alamadım.

“Sana yurtseverlerin koğuşunu hazırladık heval,” dedi başgardıyan.

Şaşırmışım. Burası adli tutukluların kaldığı eski tip köhne bir kapalı cezaevi idi çünkü.

“Burada siyasiler var mı?”

“Yok,” dedi başgardıyan, “Burada siyasi yok. Tutuklanan olduğunda da fazla tutmazlar. Ama kalacağın koğuştakiler iyidir, tanıyoruz hepsini.”

“Neden içerideler?”

“Ufak tefek şeyler işte.”

“Ne mesela?”

“Uyuşturucu, hırsızlık filan.”

Tahmin etmeliydim. İyi ki fazla tutmayacaklardı beni burada. Uzun süre adli mahpusların derdini çekecek halde değildim. Beni bir an önce kalacağım koğuşa götürseler, uzansam, uyusam...

Koğuşlardan birinin kapısını açtılar. İçeride 20 kişi kadar vardı. İkili ranzalar, ortada bir yemek masası, bir köşede televizyon, havalandırmaya çıkan bir kapı ve havalandırmaya bakan iki demir parmaklıklı pencere... Vakit akşama doğruydı. Havalandırma kapısı açıktı. Henüz akşam sayımı alınmamış, akşam yemeği yenmemiş olmalıydı. Biz içeri girince bir hareketlilik oldu. Havalandırmada volta atanlar içeri girdi, yataklarında uzananlar kalktı, volta atanlar durdu. O anda dikkatimi çekmeyen biri hariç bütün koğuş “Geçmiş olsun” sırasına girdi. Mecbur tek tek ellerini sıkmalıyım. “Kusura bakmayın arkadaşlar,” diye seslendim orta yere, “Ellerim tutmuyor.” O işi Melle yaptı benim yerime, hararetle herkesin ellerini sıktı. Bazılarını tanıyordu, hoş-beş ettiler ayaküstü. İnsanların gözü benim üzerimdeydi. Usule, “racona” uymayıp bir geçmiş olsun bile demeyen kişi, yatağında istifini bozmadan uzanmaya devam etti. “Geçmiş olsun seremonisi” bitince dikkatimi çekti. Çünkü bana gösterilen yataktan onu görebiliyordum. Kendisini “Celal” olarak tanıtan bir kişi, kulağıma eğilip “O Azeri’dir, hırsızlıktan geldi, biraz kafadan kontak biridir, kusura bakmayın,” dedi. Ne kusuruna bakacağım. Uyumak istiyordum ben.

Bana gösterilen yatağa oturdum.

“Yemek hazırlamıştık,” dediler, “açsımızdır.” Meğer bekliyorlarmış beni, “Bugün yarın getirirler” diye.

Karşı ranzama yerleşen Melle benden önce cevap verdi, “Valla açız hevalno.” (Heval: Arkadaş. Hevalno: Arkadaşlar.)

Ben de açtım tabii ki. Ama uyumak isteği ağır basıyordu. İlginç. Sanki uyusam başıma gelenler bir kötü rüya olacaktı ve bir başka dünyaya uyanacaktım kalktığımda. Melle beni de katarak “açız,” deyince, mecbur yemek masasına oturdum ben de. Yemeği hatırlıyorum, tavuk, pilav ve salata vardı masada. Kürtler et severler genelde ve ilginçtir, bazı yörelerde “ağır” misafirler için hazırlanan yemek tavuk olur.

Sağ elimle kaşığı güçlükle tutabiliyordum. Sol elim ise hiç tutmuyordu. Kaşığı, ekmeği, bardağı tutabilmek için aşırı bir efor sarf ediyordum. Elim omuz başımdan itibaren zangır zangır titiyor, elektrik çarpıyor gibi oluyordum. Sağ elim belki kurtulurdu ama sol kolum felç mi olmuştu acaba? Daha önce de askıya alınmışım. O zaman da kollarım güçsüzleşmişti. Ama bir hafta içinde normale dönmüştü galiba. Evet, sağ kolum düzelirdi herhalde, ama sol kolumdan endişeliydim. Doktorla rapor tartışması yaparken bununla ilgili konuşmamıştım. Tez zamanda hastaneye sevkimi istemeliydim. Sakat kalmaya niyetim yoktu. Yani? Yani yaşayacak mıyım? Kırk kez ölmek yeğdi oysa, bir kez daha mahpusluk olmayaydı...

Yemeğimi yerken düpedüz kan ter içinde kaldım. Yardım etmek isteyenler oldu, teşekkür edip kabul etmedim. Yemeği güç bela kendim yiyebildim, ama çay içemedim. Bardağı tutamıyordum. Ne kadar denediysem, olmadı. Bu kez yardım teklifini reddetmedim. Sigara içebiliyordum neyse ki. Düşürmemeye dikkat ederek tabii. Yatağıma uzanmadan önce doktorun verdiği merhemden sürdüler kollarıma. Zor oldu. Acıyla bağırmmamak için kendimi zor tuttum. “Birkaç güne daha iyi olursun,” dediler.

1988’de Ankara DAL’da da ağır işkence görmüştüm. Sorgudan çıktıktan sonra hızla toparlanmışım, evet. Fena işkence görmüştüm o zaman da. Beterin beteri varmış meğer. Vahşet...

Banyo yapma teklifini “yarın” diyerek reddettim. Pijama niyetine hemen bir eşofman takım bulundu ve arkadaşların yardımıyla giyebildim. Nihayet yatağımdaydım.

Uyusam... Uyanmasam... Günlerin yorgunluğu, işkencesi, eziyeti, uykusuzluğu... Uyumuşum... “Ölü gibi” denilen cinsten...

Sabah sayımı da gelmiş geçmiş. Daha da uyurdum ya, küfür, bağırış çağırış sesleriyle uyandım.

Kavga vardı koğuştta. O Azeri hırsız ile “bizimkiler” arasında. Azeri birkaç tekme tokat yemiş, diğerlerine küfür ediyordu, “Hepinizin anasını...” Arada “Hepiniz teröristsiniz ulan!” dediğini de duydum.

“Ne oluyor?” diye sordum yatağımdan doğrulup.

“Sen karışma heval.”

“Ne karışması yahu! Küfür, bağırış çağırış, ne bu?”

“Bu alçak size küfür etti heval.”

Küfür, hakaret, bağırış çağırış sesleri ile uyanmak yeterince asabımı bozmuştu. Günlerdir küfür işitiyordum sorguda. Bir keresinde askıdayken yine ağza alınmayacak küfürler savururken, işkencecilere nereden icap ettiyse “Küfürsüz konuşamıyor musunuz?” demiştim. “Kibar terörist” diye kafa bulmuşlardı benle. Küfüre, küfür edene karşı alerjim vardır öteden beri. Şimdi de küfürlü lafların havada uçtuğu bir koğuştta idim...

Kalktım. Herifi dövecek halim yoktu. Zaten dayak yemişti. Kapıya yöneldim. Mazgaldan nöbetçi gardiyana seslendim. Geldi. “Bu koğuştta Kürtlere küfür eden şerefsizin teki var, hemen alın onu buradan,” dedim. Gardiyan “Kim?” diye sormaya bile gerek duymadı. “Başgardiyan söyleyeyim,” dedi gitti. Arkasından “Hemen alın!” diye bağırıldı. Az sonra başgardiyan geldi. “Diğer koğuştlarda yer yok,” filan dediyse de ısrar ettim ben. Neyse ki uzatmadılar. Alıp götürdüler herifi.

O gittikten sonra “Arkadaşlar bir daha bu koğuştta küfür, bağırış çağırış istemiyorum,” dedim.

“Her önüne gelene kimlik sorulmaz!”

İsmi unuttuğum merhem mi iyi geliyordu, doğru dürüst beslenmeye başlamamla mı ilgiliydi bilmiyorum, ama sağ kolum ve elim her geçen gün biraz daha iyileşiyor, düzeliyordu. (6-7 ay sonra tamamen düzeldi, ama sol kolumu ve elimi kullanabilmem bir yılı buldu.)

“Ufak tefek” uyuşturucu ve hırsızlıktan tutuklu “yurtsever” koğuş arkadaşlarımla sohbet ediyordum. Gazete okuyor, TV karıştırıyordum. Havalandırmada ve akşamları da koğuş içindeki boşlukta volta atıyordum. Kollarım diyorum ama bütün bedenim acılar, ağrılar içindeydi aslında. Sağ olsun koğuş arkadaşlarım beni adeta yağla balla besliyorlardı. Geldiğimde koğuşta üç arkadaş grubu vardı. Bu grupları birleştirdim, bir “komün” düzeni oluşturduğum hepsinin rızasıyla.

“Olmaz olamaz derken... Bir kez daha mahpusluk...” Mahpushanedeki ilk zamanlarıma damgasını vuran, uzun süre etkisinde kaldığım psikoloji buydu.

İlk günden beri kafamı kurcalayan ve cevabını bir türlü bulamadığım soru, nasıl yakalandığım idi. Çok dikkatli ve tedbirli idim sözde. Acaba nerede hata yapmıştım? Kaldığım evleri sık sık değiştirmiştim. Dışarı her çıktığımda fiziksel bir takip olup olmadığını kendi yöntemlerimle kontrol ediyordum. Sezinlediğim herhangi bir “takip” olayı yoktu. Telefon kullanmıyordum, fiilan. Sakıncalı olabilir diye Van’a birlikte geldiğim arkadaşlarımla da ayrılmış, aynı yerlerde kalmamaya karar vermiştik.

Melle’nin evine daha önce tabii ki haber vermeden gelmiş, evi ve çevresini kolaçan etmişim. Evleri Emniyet’in bulunduğu mahallede idi. Melle’nin evine gelmeyi tercih etmemde bu durumun da payı vardı. Zira Van’a bir gece vakti geldiğimden beri Xaçort Mahallesi’nde idim. Ev ev gerilla ailesi ya da yakınları “zindanda” olan insanların yaşadığı, göçlerle oluşmuş bir mahalle idi burası. (Xaçort’un, kullanıldığını hiç duymadığım Türkçe ismi Hacı Bekir Mahallesi idi.) Bu denli “yurtsever” olmaları iyiydi hoştu, hiçbir kapıdan geri çevrilmemiş, aksine çok iyi ağırlanmıştım, ama aynı zamanda beni endişelendirmişlerdi. Çünkü sorun, çok “coşkulu” insanlar olmalarıydı. Misal, kaldığım evlerde ev ahalisine söylediğim ilk şey, “Burada olduğumu sizden başka kimse bilmesin,” idi. “Tamam heval,” diyorlar ama kafalarına göre hareket etmekten de geri durmuyorlardı. Sabah uyandığimde, ev konu komşu ile dolmuş oluyordu. Ev sahibine memnuniyetsizliğimi belli ettiğimde veya açık açık söylediğimde ise, aldığım cevap, “Heval bunlar benim akrabalarımıdır, benden daha güvenilirdirler,” oluyordu. Muhtemelen üç beş gün içinde bütün mahalle orada olduğumdan haberdar olmuştu...

Bu durum çok rahatsız etmişti beni. Halkımızın iyi niyetinin, “parti”ye bağlılığının, gerilla severliğinin ve yurtseverliğinin kurbanı olabilirdim her

an. Gerekli gereksiz bütün mahallelinin varlığından haberdar olması, devletin de bunu öğrenmiş olması ihtimali demek idi. Melle'nin evine gelmeden birkaç gün önce yaşadığım bir olay, Xaçort'u derhal terk etmeye karar vermeme neden olmuştu.

O gün sabah kahvaltısından sonra bir randevu için çarşıya gitmiştim. İşimi hallettikten sonra daha önce hiç görmediğim bu kenti tanımaya çalışmıştım biraz. Daha çok kalabalık yerlerde olmaya dikkat ederek. Göçlerle büyümüş ve büyümekte olan bir kentti burası. Hakkâri ve Şırnak yöresinden (yani, Botan) koruculuk dayatmasını kabul etmeyen, köyleri yakılan ve metropollere gitmeyi göze alamayan, bunun için parası da olmayan binlerce insan buraya gelmiş, zor şartlarda burada yaşamını idame ettirmeye gayret ediyordu.

Hava kararmadan kaldığım eve dönmeliydim. Bilenler hatırlayacaktır, Meteoroloji binasının oradan Xaçort'a giden bir yol vardır. O yola doğru yürürken mahalleden aşağı yavaşça inmekte olan bir Beyaz Toros gördüm. Beni görünce durdu. Bu tür anlarda insanın kafası normalden daha hızlı çalışıyor. Belimin arka tarafında "Uzi" tipi bir otomatik tabanca vardı. Üstümdeki giysiler "normal" sayılırdı; kahverengi deri bir mont, açık renkli bir gömlek ve kumaş pantolon. Arabanın kapısı açıldığında, beni durduracaklarını anladım. Hemen silahıma sarılmak düşüncesi geçti aklımdan. Ama aynı anda bir şey durdurdu beni ve onları görmezden gelerek geçip gitmeye karar verdim. Arabanın yanından geçtim, mahalle yönüne doğru yürümeye devam ettim. Birkaç adım atmıştım ki arabanın arkasındaki iki kişi indi arabadan ve bana seslendiler:

"Hop! Bir dakika! Kimliğini görelim bakalım hemşerim!"

Durdum. Onlara döndüm. Birkaç adım attılar bana doğru. Elleri bellerindeydi. Ben de onlara doğru bir adım attım. Neredeyse burun buruna geldik.

Planlasan yapamazsın böyle bir şey, cesaret edemezsin bir kere. Nereden aklıma geldiyse, en sert ve kötü yüz ifademi takındım. Karşımdaki iki sivil polise kötü kötü bakarak, "Her önüne gelene kimlik sorulmaz!" dedim sert bir ses tonuyla. Ve arkamı dönüp yürümeye devam ettim. Muhtemelen arkamdan bakakalmışlardı. Ama "Niye? Sen kimsin ki ulan?" filan da dememişlerdi. Deseler, artık kim kimi vurduysa gibi bir durum yaşanacaktı...

Yürüdüm gittim. Biraz soğukkanlılık ve daha çok da tesadüf, şans... Beni ne sandılar bilemiyorum tabii. Polis, MİT, JİTEM... Korucuları da sayarsak bölgede elini sallasan "güvenlik" veya "istihbarat" mensubuna çarpıyordun.

Her zaman böyle şanslı olmayabilirdim elbette. Daha önce çevresini keşfe çıktığım Melle'nin evine daha fazla ertelemeyen gitmeliydim. "Şüpheli" ve dolayısıyla abluka altında bir mahallede kalmaktansa Emniyet binasına yakın bir yerde bir süre kalmak daha az dikkat çekici ve güvenli olur diye düşünüyordum.

O gün geleceğimden haberleri yoktu tabii ki. Önceden aramamış, çat kapı gelmiştim. Melle'nin sonraki yıllarda arkadaş olacağımız kızlarından biri açmıştı kapıyı. Tuhafıma gitmemiş değildi, Melle'yi sormuştum, evde olmadığını söylemişti. Ama yine de buyur etmişti içeri. Tek katlı ev, küçük, meyve ağaçlarının olduğu yeşil bir bahçe içindeydi. Evin içine davet etmişler ama ben bahçedeki sandalyelerden birine oturmayı tercih etmiştim. Açık, güneşli, sıcak bir hava vardı. "Telefon edelim gelsin," demişti Melle'nin eşi, Türkçe Kürtçe karışık bir dille. "Gerek yok," diye yanıtlamıştım, "Birazdan gelecekmiş madem, beklerim biraz."

"Kimsin? Nesin? Melle'yi niçin soruyorsun? Ne işin var onunla?" dememişlerdi. Tuhaf. Bekledikleri biri gelmiş gibi davranmışlardı. Dikkatimi çekmemiş değildi bu durum, ama bir anlam da verememişim. "Beni bekliyor muydunuz?" diye sormadım da. Garip olurdu herhalde.

Güzel bir bahçeydi. Domates, biber ekmişlerdi hatırladığım kadarıyla, dut ve kiraz ağaçları vardı bir de. Az sonra çay getirdiler. Çayı yudumlarken, Melle'nin kızı, "Sizi bekliyorduk," dedi.

Bekliyorlar mıydı? "İstanbul'dan geldim, Melle ile birkaç işim vardı," diye bir şeyler geveledim şaşkınlığımı belli etmemeye çalışarak. Kendimce "ille-galite" yapmıştım ama Melle'nin kızı anlamlı anlamlı gülümsemişti bu sözlerime. "Yahu siz beni kim sandınız? Neden bekliyordunuz? Beklediğiniz ben miyim ki?" diye peş peşe sorular sormaya hazırlanıyordum ki, kız yürüyüp uzaklaştı yanımdan, eve girdi. Teyzeye mi sorsaydım acaba diye düşünüyordum ya da kızı çağırıp kendisine sormayı...

Acaba... Acaba önceden birileri benim buraya gelebileceğimi mi söylemişti bunlara? İyi de kim, niye? Buraya beraber geldiğimiz arkadaşlarım da bilmiyordu nerelerde kaldığımı, kalabileceğimi. Ben kafamdaki sorulara cevaplar bulmaya çalışırken bahçe kapısı açıldı ve Melle girdi içeri.

Melle'yi şahsen tanımyordum doğal olarak. Sadece evinde kalabileceğime dair bir bilgi vardı elimde. Orta boylu, saçları iyiden iyiye kırılmış, düzgün kesilmiş bıyıkları ve üzerinde kumaş pantolon ve ceketi ile tipik bir kasaba politikacısı görünümündeydi. Melle'yi tanımyordum ama o kırk yıllık ahbabına nihayet kavuşmuşçasına bir samimiyet ve hararetle tokalaşmış, sarılmıştı bana.

"Hoş geldin heval!"

"Heval" mi? Nereden belliydi "heval" olduğum yahu? Vardı bu işte bir tuhafılık. Bakalım. Anlayacaktım elbet...

"Gel, içeri girelim."

İçeri girerken Melle eşine Kürtçe "Yemek hazırlayın bize," diye seslendi. Eve girdik. Salona buyur etti. Yerdeki minderlerin üzerine oturduk. Az sonra kaşla göz arasında bir yer sofrası kuruldu önümüzde. Kızlar ekmek, su ve

Kürtlerin “tırşık” dediği sebzeli türlü yemeği ve yoğurt getirip gözden kayboldular.

İkinci vaktiydi. Saat iki civarında gelmişim buraya. Dolayısıyla saat yaklaşık olarak üç olmalıydı.

“Seni bekliyorduk heval.”

İyi ki açmıştı bu bahsi. Meraktan çatlayacaktım yoksa. Ama konuşmaya fırsat bulamadım.

Bahçe kapısı gürültüyle açıldı.

“Kimse kımıldamasın!”

“Yat! Yat! Yat!”

“Neredeler?”

Basılmıştık.

Fırlayıp kalktım sofradan. Ve salon kapısının tam karşısındaki banyo, tuvalet kapısına yöneldim. Daha önce evin çevresini kolaçan ederken banyodan bahçenin arkasına bakan küçük bir pencere olduğunu görmüştüm.

Ama salondan fırladığım anda içeriye ellerinde otomatik silahlarıyla kara kukuletalı özel tim polisleri dolmuştu bile.

“Dur!”

“Dur! Yoksa vururuz!”

“Yat!”

Kendimi yere attım.

“Ellerini başının üzerine koy!”

Koydum.

Sırtıma, başıma bastılar postallarıyla. Üstümü aradılar alelacele. “Silahı yok!”

“Nerde silahın ulan?”

“Ne silahı? Silahım yok.”

“Kalk!”

Kalktım. Ellerim başımın üzerinde ite kaka bahçe kapısının önündeki ekip minibüsünün yanına götürdüler. Durdurdular. Ellerim başımın üzerinde yere çömelmemi istediler. Çömeldim. Belli ki Emniyet’e gitmeden önce evi arayacaklardı. Yanımda ellerinde silahlarıyla 3-4 özel tim duruyordu. Ve benim aklımda o anda sadece pantolon cebimdeki minik notu yok etmek vardı...

İnsan evladı acayip bir canlı. Olmadık zamanlarda neler düşünüyor...

O minik notta birçok kişinin adı, ev ve işyeri adresleri, telefonları yazılıydı. Ele geçmesi halinde hepsinin de başı belaya girecekti benim yüzümden. İşinde gücünde, çoluk çocuk sahibi insanlardı hepsi de.

Sol elimi çömeldiğim yerde yavaşça indirip pantolon cebime soktum. Notu buldum. Aldım ve ağzıma attım. Biraz zorlanarak da olsa, yuttum. Başımda bekleyen polisler görmedi bu hareketimi. Rahatlamıştım.

Rahatlamış mıydım? Yakalanmıştım. İşkence görecekdim. Öldüreceklerdi belki. “Faili meçhuller” ve “Beyaz Toroslar” zamanıydı. Ölümlerin sıradanlaştığı zor zamanlar... Aslında ateşkes vardı, ama devletin ateşkesi umursadığı yoktu. Ve “gerilla” diye ele geçirdikleri insanların sağ kalması, “itirafçı” olması veya ne biliyor bilmiyorsa anlatması, ele vermesi ile mümkündü. İstisnalar var mıydı, bilmiyordum...

Nitekim işkencenin yoğunlaştığı günlerden bir günün gecesinde beni hücremden çıkartıp bir ekip otosuna bindirdiler. Gözlerim bağlıydı tabii. Bir süre gittikten sonra karanlık bir yerde durduk. Arabadan indirdiler. Gözlerimi açtıklarında, karanlığa ve aracın yüzüme doğru gelen ışıklarına rağmen nerede olduğumuzu anladım; Ereğir Dağı eteklerindeydik. Orada küçük bir grup olmalıydı, sığınak hazırlamaya gitmişlerdi. Yakalandığımı öğrenmişler miydi acaba? Belki de uzaktan bizi izliyorlardı, kim bilir? Diz çökmemi istediler. “Son sözün nedir? Seni öldüreceğiz,” dediler.

Anamın bize Dersim 38'i anlattığı bir sahne canlandı zihnimde. Çoluk çocuk, yaşlı genç, operasyonlardan, katliamlardan “arta kalanları” toplamışlar bir düzlüğe. Bir mitralyöz kurmuşlar karşılına. Öldürüleceklerini anlamışlar. Çocuklar ağlamaya başlamış. Yaşlılar “Ya İmam Hüseyin!” diye ellerini göğze açmışlar. Ve o anda atlı bir asker “Durun!” diye bağırarak dörtmala kendilerine doğru gelmiş. Anamın deyişiyle elinde “bayrak gibi” bir beyaz kâğıt sallıyormuş. Ankara'dan ferman gelmiş meğer, öldürülmemişler. Kaderleri, sürgün olmuş...

Son anlarımdı ve benim aklıma düşen, bu sahneydi. İlginç. Son anlarımdı ve belki de tam öldürülecekken bir şey olmasını istiyor, bekliyordum. İnsan psikolojisi. “Cinayet işliyorsunuz,” dedim. Belki de slogan atmalıydım. Aynı anda kulaklarımın dibinde peş peşe mermiler patladı. Gayri ihtiyari yana doğru sendeledim ama düşmedim. Vurulmuş muydum?

“Seni hemen öldürmeyeceğiz!” dedi bir karanlık adam, “Öyle kolay ölme-yeceksin!”

Tekrar gözlerimi bağladılar, ite kaka ekip otosuna bindirip Emniyet'e götürdüler.

“İtirafçı” olmak benim için asla bir yaşamak “seçenek” ya da “ihtimali” değildi. Ölüme hazırdım. Ölüme çoktan hazırdım. Ama “yakalanmaya” değil... “Olmaz, olamaz,” dediğim bir kez daha mahpusluk ihtimali idi ve ne çare, “Olmaz, olamaz,” dediğimdi başıma gelen...

Notu yuttum rahatladım ama bu sadece bir an kadar süren bir rahatlama idi. “Kahretsin! Yakalandım!” Kendimi hiç hazırlamadığım bu korkunç gerçeğin pençesindeydim...

Çömeldiğim yerden polislerin birinin üzerine hamle yapsam, hayır, kurtulamazdım, ama hiç değilse vururlardı beni. O gün silahım yoktu yanımda.

Olsa ne olurdu ki? Ölürdüm hiç değilse. Neden ölmek bir saplantı olmuştu kafamda? Ölüme hazır olmak mıydı bu? Yoksa işkenceden korkmak mı? Kimseye zarar vermemeli, evlerini başına yıkamamalıydım. Çoluk çocuk sahibi ailelerdi. Çocuklar... Ah, çocuklar...

Çok sürmedi, Melle'yi de getirdiler. Ekip otosuna bindirdiler. Başımı eğ! Bakma! Ne bakıyorsun ulan!

Gözlerimi bağladılar. Emniyet binası yakındı zaten. Hemen vardık. Birkaç kat aşağı indik. Gözlerimin bağını çözüp bir hücreden içeri attılar. Sorgu, işkence odasına yakın bir hücreydi burası. Kısa sürede anlamıştım. Hiç değilse Ankara'daki gibi sorgu odasının bitişiğinde değildi. Karanlığa gözlerimi alıştırmaya çalışırken, aniden kapı açıldı gürültüyle. "Arkamı dön!" Gözlerimi sıkıca bağladılar. Burada göz bağlama "teknikleri" de değişikti. Önce gözlerimin üzerine birer parça pamuk koyuyor ve sonra bir bezle bağlıyorlardı. Bu şekilde en ufak bir ışık sızıntısı bile fark etmek mümkün değildi.

İşkencenin ilk seansı önemlidir. Yakalandıktan sonra hücreye atarlar. Ama ne olduğunu anlayamadan alırlar hemen. "Şok" işkencesidir bu. Bu seanstaki duruşun belirleyecektir sonrasını. Genellikle öyle olur.

Herifler adımı bile sormadan "Silahlar nerede ulan!" diyerek giriştiler.

"Ben halı tüccarıyım, Van'a halı almaya geldim," dedim, nereden aklıma geldiyse... Kahkahalarla güldüler. Yeşilçam filmlerinin ünlü kötü adamı Erol Taş'ın o berbat kahkahaları bunlarınkinin yanında "şirin" kalır...

"Gül gibi kariyerin vardı niye bıraktın ulan?"

Mevzunun bu faslımı uzatmak istemiyorum. Benim lafıma kötü kahkahalarla karşılık verdiler. Çünkü, meğer işkencecilerden ikisi beni tanımışlar. Ankara'da bana işkence yapan ekipten. Sonra terfi edip buraya yollanmışlar demek. Bana direkt adımla hitap ettiler ve "Ankara'dan tanışıyoruz seninle," dediler.

Sorgunun son günlerinde işkencenin dozu hafiflemişti. Beni Ankara'dan tanıyan bu iki işkenceci polisten biri, beni hücremden alıp sorgu odasına getirdi. Gözlerim bağlıydı ama anladığım kadarıyla yalnızdı.

"Cafer beni tanıdın mı?"

"Aç gözlerimi bakayım."

"Neyse boş ver. Tanısan ne olur? Bana kalsa gözlerini bağlamam. Ama kural böyle, mecbur."

"Korkudan değil yani? Kural olduğu için."

"Ne diyorsun ulan sen? Senden mi korkacağım? Şu haline bak sen!"

"Peki," dedim. Bir yandan da merak etmeye başlamıştım, bakalım nereye getirecekti lafı.

“Ya bak sana ne diyeceğim. Sen Dev-Sol’cuyken bazı kuyumcu soygunları olmuştu senin zamanında.”

“Bilmem. Hatırlamıyorum.”

“Oğlum sorguda değilsin, rahat ol. Kaç sene geçti zaten üzerinden. O altınlar ele geçirilemedi değil mi?”

“Bilmiyorum. Ne soygunlardan ne altınlardan haberim var.”

“Yeme beni ulan! Sen sorumluydun o zaman. Altınlar sana geldi, biliyorum ben.”

“Yok öyle bir şey.”

“Ya oğlum rahat ol sorguda değilsin dedim ya! Bak sana bir teklifim var. O altınları bir yere zulaladıysan yerini söyle bana.”

“Yok öyle bir şey. Ama olsa bile sana niye söyleyeyim ki?”

“Patlama be oğlum, söyleyeceğim. Dinlemiyorsun ki beni? Bir teklifim var sana dedim ya! Sen bana altınların yerini söyle. Ben de sana düzgün bir ifade yazarım, yardım-yataklıktan birkaç senede çıkarsın. Tamam?”

“Ne altından haberim var ne de bildiğim bir zula.”

“Siktir git ulan! Ben sana iyilik yapmak istedim. Kabahat bende zaten.”

Tabii ki adamın bana iyilik yapmak gibi bir niyeti yoktu. Kendince şansını denemişti en iyimser ihtimalle. Bunu kendi başına mı yapmıştı yoksa sorgunun seyrini değiştirmek için denedikleri bir taktik miydi; bilmiyorum. Ama adamın bu denemesinin asıl önemli tarafı, şu ana kadarki sorgunun seyrinden hareketle ancak “yardım-yataklık” suçlamasıyla tutuklanacak olmamdı. “Örgüt”, “komite”, “silah” gibi “örgüt üyesi” suçlamasına doğrudan “delil” teşkil edecek herhangi bir şey yoktu ortada. İşkence sonucu bile olsa bir “komite”nin varlığından bahsetmek, tek başına “üyelik” suçlamasına delil olurdu. Birinin camını kırmak bile olsa herhangi bir “eylem” itirafı ise, doğrudan 125. maddeden, yani “bölücülükten” idam veya müebbet istemine neden olurdu. O zamanlar, öyleydi...

Bir gün ya da gece, askıdan indirdiler beni. Yorulmuşlardı. “Haydi çay içmeye gidelim bu da düşünsün biraz, geberip gidecek bu gidişle,” deyip gittiler. Hücreme götürmemişlerdi ama. Demek geri geleceklerdi az sonra. Çırılçıplaktım. Kollarım tutmuyordu. Sesim kısılmış, halim kalmamıştı. Boş bir çuval gibi olduğum yere çöktüm kaldım. Askıdayken elektrik veriyorlardı vücuduma. Kalbim yerinden fırlayacak, ciğerlerim parçalanacak gibi oluyordum. Askıdayken yüzümü pamuklu bir bezle kapatıp tazyikli su tutuyorlardı bir de. Ve diğer vahşet yöntemleri... Hangi yöntem daha iğrenç ve fenaydı acaba? Adımı seslendi biri. Yalnız değildim demek. Beni Ankara’dan tanıdığımı söyleyen polislerden diğeri idi. “Yazık sana yahu! Ne diye ezdiriyorsun kendini bu hain Kürtler için?” Cevap vermedim. O devam etti.

“Ben senden bir şey anlamadım lan! Dev-Sol’dayken ne güzel gül gibi kari-

yerin vardı, emrinde insanlar vardı, paran vardı. Ne işin var senin PKK'yla?"
Hiç halim yoktu ya, gültümsedim. "Kürt damarım tuttu," dedim.

"Mühim bir arkadaş geliyor ona iyi bakın"

Nasıl yakalanmıştım ben? Birkaç gün geçip de biraz kendime gelince beynimi kemirip duran bu soruyu Melle'ye sordum tabii.

Melle, 60 yaşlarında, yaşına göre hayli dinç, sağlıklı, konuşkan ve şen şakarak biriydi. Fazla işkence görmemişti. Daha sonra anladım nedenini. "Parti" ile ne kadar, ne şekilde ilişkisi var, kimleri tanıyor, biliyor, neler yapmış, anlatmış hepsini. İşkence yaparak onun anlatma performansını bozmak istememişler sanırım. Kendisi için anlattıkları, yardım-yataklık iddiasıyla tutuklanmasının da yegâne nedeniydi. Çünkü onun hakkında bir şey dememiştim, tanıımıyordum ki adamı zaten. O da benim için "Mühim adammış dediler," lafından başka bir şey söylememişi, çünkü bilmiyor, tanıımıyordu. Benim için giyabımda dedikleri "hayırma" olmamışı elbet. Karşılığında ekstra işkence görmüştüm. Adına "Melle" dememin nedeni, medrese eğitimi görmüş bir din âlimi olmasıydı.

"Takip etmişlerdir seni," dedi Melle. Havalandırmada usul adımlarla volta atıyorduk.

"Hayır," dedim, "takip değil."

"Bence takip, sen fark etmemişsindir," diyerek ısrar etti.

Değildi. Emindim. Çünkü izleniyor olsaydım, o gün hangi evden çıktığımı, nerelere gittiğimi, neler yaptığımı da bilmeleri gerekirdi. Bilmiyorlardı.

"Takip değil Melle," dedim kararlı bir ses tonuyla.

"Sen Urmiye ile görüşüyor muydun?" diye sordum. Öylesine sormuş degildim bunu. Kafamda canlanan bazı olasılıklar vardı.

"Evet," dedi, "Sadun heval ile görüşüyordum. Biliyorlardı."

Biliyorlarmış. Sen demesen nereden bileceklerdi? Sorguda Urmiye'deki evin telefonunu sormuşlardı bana. "Bilmiyorum," demiştim ve bilmediğimi söylediğim numarayı söyleyerek kendilerince "Her şeyi biliyoruz," şovu yapmışlardı bana.

"Bunu söyledin mi onlara?"

"Zaten biliyorlardı heval."

"Melle," dedim yine kararlı bir ses tonuyla, "yakalandık, artık zindandayız. Ben senin için bir şey demedim. Ne dediysen, ne olduysa açık, dürüst konuşalım. Olan oldu zaten, yapacak bir şey yok. Bari neden oldu, onu anlayalım."

Melle bir an sustuktan sonra, "Urmiye'nin telefonunu söyledim. Urmiye'ye gidip geldiğimi, kuryelik yaptığımı..."